

CONCEPT PERMANENTE **TENTOONSTELLING**

LEREN OVER VERRE VERLEDEN IN SFEERVOLLE TENTOONSTELLING

Het Gallo-Romeins Museum maakt de boeiende wereld van het verre verleden toegankelijk voor iedereen die er ook maar een beetje interesse voor heeft.

Via een gelaagd maar helder tentoonstellingsconcept krijgen bezoekers inzicht in de ontwikkeling van de samenlevingen van meer dan 500.000 jaar geleden tot de vroege middeleeuwen.

We maken het verre verleden aanschouwelijk met 2.200 authentieke objecten. Ze worden gepresenteerd in grote open ruimtes waar het aangenaam toeven is. We gebruiken verschillende soorten media in de tentoonstelling. Er zijn niet alleen heldere teksten en educatieve films, maar ook toffe animaties en interactives voor kinderen, overzichtelijke maquettes en levensechte figuren in kunststof.

Dat alles maakt van het Gallo-Romeins Museum een fijne plek om iets op te steken over lang vervlogen tijden.

Het doel: inzichten opdoen over het verre verleden

De nieuwe permanente tentoonstelling in het Gallo-Romeins Museum vertelt het verhaal van het leven van de mens in de regio die we vandaag Limburg noemen, van in de prehistorie tot de vroege middeleeuwen. Bedoeling is dat bezoekers inzicht krijgen in de samenlevingen van het verre verleden. Meer nog, we willen de mensen laten inzien dat een samenleving niet toevallig functioneert zoals ze functioneert. Er zijn redenen waarom een maatschappij op een bepaald moment is wat ze is, waarom mensen dan doen wat ze doen en zijn wie ze zijn.

We focussen op oorzaak-gevolgrelaties. Niet toevallig luidt ons motto: “Wat volgt, staat altijd in verband met wat eraan voorafging”. Deze woorden van de Romeinse keizer-filosoof Marcus Aurelius (121 – 180 na Christus) werkten inspirerend bij het ontwikkelen van de tentoonstelling.

Het uitgangspunt: het wetenschappelijke verhaal

Het museum vertelt een omvattend en erg compleet verhaal over de ontwikkeling van de maatschappij in het verre verleden. Hierin komen zowat alle aspecten aan bod: politieke, economische en sociaal-culturele evoluties, maar ook technologische innovaties en klimatologische omstandigheden. Ook informatie over het dagelijkse leven van onze voorouders integreerden we. Dit veelzijdige verhaal schreef de wetenschappelijke staf van het museum op basis van stapels vakliteratuur en met de hulp van verschillende collega-archeologen die gespecialiseerd zijn in een bepaalde periode of materie.

De objecten liggen dus niet aan de basis van het tentoonstellingsconcept. We beschouwen de collectie als het belangrijkste medium om ons verhaal te helpen vertellen. Episodes die we niet kunnen illustreren met de verzamelde stukken, laten we dus niet links liggen. We informeren bezoekers hierover via tekst, film, tekeningen of maquettes.

We presenteren 2200 authentieke objecten, bijna 500 meer dan voorheen. De meeste stukken zijn alledaagse gebruiksvoorwerpen die we dankbaar ‘inzetten’ om een welbepaald thema tastbaar te maken. Maar dat ontslaat ons uiteraard niet van onze plicht om ze respectvol en mooi uitgelicht te tonen, integendeel.

De toetssteen: het gediversifieerde publiek

Bij het ontwikkelen van het tentoonstellingsconcept steunden we niet alleen op onze ervaring en ons buikgevoel of op de professionele ontwerpers waarmee we in zee gingen. Ook maakten we gebruik van publieksonderzoek. We onderzochten of, wat en hoe mensen in een archeologisch museum als het onze wilden leren.

Want, 'leren' blijkt – weinig verrassend - voor alle bezoekers zowat de belangrijkste bezoekmotivatie. De studie die we uitvoerden maakte duidelijk dat bezoekers een aantal gemeenschappelijke voorkeuren hebben over de soort informatie die ze willen krijgen in een museum, de inrichting van de zalen en de manier waarop ze de objecten het liefst gepresenteerd zien. Toch stelden we ook wezenlijke verschillen tussen potentiële bezoekers vast, bijvoorbeeld op het vlak van hun mediavorkeur.

Het museum heeft de ambitie om in één ruimte en binnen één tentoonstellingsconcept tegemoet te komen aan de verlangens en behoeftes van verschillende types bezoekers. Bedoeling is dat zoveel mogelijk mensen na afloop van hun bezoek aangeven dat ze op een fijne en toegankelijke manier iets fundamenteels hebben opgestoken over het verre verleden.

Een gelaagde tentoonstellingsstructuur

Zowel de structuur van de tentoonstelling als het mediagebruik is erop gericht diverse types bezoekers gemakkelijk toegang te bieden tot de boeiende maar erg complexe materie.

Inleidende film

De tentoonstelling begint met een kortfilm. Mensen komen meteen te weten welk soort museum ze bezoeken, wat ze van de tentoonstelling mogen verwachten en hoe ze is opgebouwd. Ook willen we bezoekers met deze visueel erg prikkelende introductiefilm aanmoedigen om op ontdekking te gaan. De productie geeft met andere woorden een ruimtelijke én inhoudelijke oriëntatie aan wie de tentoonstellingsruimtes betreedt.

Laag 1 – De rode draad: de belangrijkste gebeurtenissen - pad en kantelmomenten

Facts als instap

Ons motto indachtig kiezen we voor een glashelder chronologisch parcours door de zalen. Bezoekers kunnen niets missen en behouden het overzicht. Er vormt zich een soort ‘pad’ door de tentoonstelling door een opeenvolging van ‘facts’: cruciale gebeurtenissen of ontwikkelingen die we in enkele kernzinnen presenteren op herkenbare verticale pijlers. Ze hebben steeds een duidelijke tijdsindicatie. De ‘facts’ geven de bezoekers een ‘houvast’ én onmiddellijk informatie, to the point. Ook mensen die weinig tijd hebben of die liever geen uren in een museum spenderen, gaan zo tevreden naar buiten. Ook zij hebben een aantal essentiële gegevens meegekregen. De ‘facts’ dienen tegelijkertijd als helder en eenvoudig instapniveau voor de informatie die we brengen in laag 2.

Vier kantelmomenten

Cesuren aanbrengen in een chronologische evolutie is altijd een artificiële aangelegenheid. Toch kiezen we, heel doordacht, voor vier kantelmomenten. We willen dat bezoekers even stilstaan, ook letterlijk, bij vier fundamentele transities.

Het eerste grote momentum situeert zich zo’n 500.000 jaar geleden. Voor het eerst leven er mensen in deze regio. Het begin van alles. Ook het evidente begin van ons verhaal. 5300 jaar voor Christus is een tweede breekpunt. Boeren vestigen zich in deze regio. De maatschappij van rondtrekkende jagers-verzamelaars, een maatschappij die honderdduizenden jaren lang nauwelijks wezenlijk veranderde, wordt een landbouwsamenleving.

Voor het derde kantelmoment kiezen we 825 voor Christus: er komt een einde aan de maatschappijtypes waarin iedereen min of meer gelijk is. Voortaan staat er boven de grote groep landbouwers een elite.

En ten slotte 10 voor Christus. De Romeinen stichten Atuatuca Tungrorum, de eerste stad ooit in deze regio. Zowat alle aspecten van het maatschappelijk leven veranderen: er ontstaat een plaatselijke variant van de Romeinse cultuur.

Elke omwenteling wordt geïllustreerd met een authentiek object. Het stuk vertelt op de een of andere manier iets over de maatschappelijke transformatie. Om de bezoekers nog duidelijker te maken dat een nieuwe periode aanbreekt, heeft vormgever Niek Kortekaas ervoor gekozen om deze objecten te gebruiken als model voor een exemplaar in kunststof, vele honderden malen vergroot. De bezoeker kan de matte zilverkleurige voorwerpen niet over het hoofd zien, hij loopt ze bijna letterlijk tegen het lijf.

Laag 2 – De tentoonstellingsclusters met objecten, teksten, film, ...

De inhoud die in informatielaag 1 aan bod komen, worden in informatielaag 2 verder uitgewerkt. Bezoekers kunnen zich voor de betreffende periode een omvattend en diepgaand beeld vormen van het maatschappelijk leven in deze regio.

Door de combinatie van een 'open' vormgeving, een chronologische ordening van goed afgebakende thema's en een heldere inhoudelijke structuur met onder meer pad en kantelmomenten is de tentoonstelling in één blik te 'lezen'. Wie aandachtiger kijkt, ontdekt een inhoudelijk erg gelaagd concept, ondersteund door een gediversifieerd mediagebruik. Steeds werd gezocht naar een goede balans tussen inhoud, vormgeving, collectie en media zoals tekst, film, maquettes en figuren. Steeds is het opzet de inhoud zo toegankelijk mogelijk te maken.

Objecten: sobere presentatie

Ondanks de grote hoeveelheid stukken die we presenteren, puilen de vitrines nooit uit. We kiezen ervoor om geen grote hoeveelheid van hetzelfde type objecten te presenteren, tenzij daar goede redenen voor zijn. De objecten krijgen dus vrij veel ruimte en komen zo goed tot hun recht.

De vitrines zijn bovendien in symbiose met de algemene vormgeving van de tentoonstelling. Af en toe zijn er vrije opstellingen, zonder glas. Zeker grotere architectuurfragmenten, grafstenen of godenbeelden worden op die manier aantrekkelijk. Maar ook een hele reeks aardewerken potten op een legplank wekt interesse op bij de bezoeker. Wat ook de presentatiewijze is, de selectie van de stukken gebeurde steeds in functie van het wetenschappelijke verhaal.

Teksten: heldere opbouw en taalgebruik

Dat verhaal wordt zo concreet en helder mogelijk gepresenteerd. Zo hebben de hoofdtteksten steeds een kop en samenvattende 'lead' zodat bezoekers snel te weten komen wat de essentie is van de opstelling. Er werd bovendien gekozen voor een eenvoudig taalgebruik zonder jargon. Het is ook niet noodzakelijk dat iedereen alle teksten volledig leest. Maar wie dat wenst, kan zich uiteraard wél diepgaand informeren. De panelen zijn steeds aanwezig, maar staan discreet opgesteld. En voor wie een instap wil in het verhaal via de objecten, zijn er korte tekstjes in de vitrines. Voor anderstaligen is al deze informatie gebundeld in een handige gids.

Educatieve tekeningen

Ook tekeningen zijn zowat overal aanwezig in de tentoonstelling. In de vitrines verduidelijken ze vaak de functie van een voorwerp. Op de hoofdpanelen illustreren ze het algemene thema van de opstelling. En gepresenteerd als plafondhoge wandtekening op het einde van een zaal, zijn het educatieve sfeerbrengrers.

Denksporen: grenzen van de kennis

Ondanks de massa tekst en vele tekeningen die we de bezoekers aanbieden, is het verre verleden maar tot op een bepaalde hoogte te doorgronden. Ook voor specialisten die hun hele leven met de materie bezig zijn, blijven vele vragen onbeantwoord. Onze kennis over het verre verleden is met andere woorden begrensd. Ook dat willen we aan de bezoekers duidelijk maken. De gemakkelijkste oplossing is de informatie bewust vaag te presenteren en thema's waarover weinig gegevens beschikbaar zijn, te vermijden. Dat doen we bewust niet. Het Gallo-Romeins Museum kiest ervoor om de bezoekers te laten kennismaken met wetenschappelijke 'denksporen', zowel via beknopte paneelteksten als via filmpjes. Hierin staan de archeologen van het museum stil bij een of meerdere hypothesen rond een bepaald thema. Op die manier hopen we duidelijk te maken dat, ondanks de heldere voorstelling, de kennis over het verre verleden relatief is.

Archeologie: Hoe weten we... ?

Tegelijkertijd geven we aan dat de informatie die we brengen wetenschappelijk onderbouwd is. We willen bezoekers nu en dan inzicht geven in een archeologische onderzoeksmethode: hoe weten we ... wat we weten? Vandaag gebeurt dat nog eerder beknopt in de tentoonstelling, via tekst. Binnenkort komt er op de plaatsen waar nu een tekstje staat met een 'Hoe weten we dat...- vraag' een interactieve of audiovisuele productie. Zo krijgt de bezoeker op een visueel aantrekkelijke manier een antwoord op de gestelde vraag en dus ook notie van de archeologische wetenschap.

Animaties en interactives voor kinderen

Specifiek voor kinderen tussen zes en twaalf jaar oud, die het museum bezoeken met hun gezin, zijn er eenvoudige animaties en interactives. We kiezen ervoor om ze niet op te stellen in een aparte 'kinderzone' maar integreren ze op die plaats in de tentoonstelling waar het thema aan bod komt. Animaties en de interactives zijn ontwikkeld volgens hetzelfde 'format'. Het is vooral de stijl van de tekeningen die ze onmiddellijk herkenbaar maakt voor het jonge volkje.

Levensechte figuren

Voor kinderen, maar zeker ook voor volwassenen die zich willen inleven in het verre verleden zijn er levensgetrouwe figuren in kunsthars. Het Gallo-Romeins Museum vertelt een algemeen verhaal van maatschappelijke ontwikkeling, maar geeft het een menselijk gezicht. Bezoekers worden onmiddellijk aangetrokken door de beelden en raken geïnteresseerd in het bijhorende thema.

Films

Ook film zetten we veelvuldig in om het verre verleden aanschouwelijk te maken. Vooral technieken zoals het maken van vuurstenen werktuigen of pijlpunten of het gieten van brons, brengen we minutieus in beeld. Deze producties zijn dus niet alleen sfeervol maar ook betekenisvol. Dat geldt ook voor de 3D-voorstelling van het interieur van een rijke Romeinse stadswoning: een symbiose tussen archeologische wetenschap en audiovisuele techniek die resulteert in een bijna-realistisch resultaat.

Maquettes

Een medium dat misschien een wat oubollig imago heeft, is de maquette. Toch maken we er dankbaar gebruik van. Een woonstalhuis, urnenveld of Romeinse villa kan bijna niet aanschouwelijker en aantrekkelijker worden voorgesteld. We kiezen ervoor om de sobere maquettes vrijstaand te presenteren. Bovendien zijn ze uitgevoerd in een materiaal dat toelaat dat ze aangeraakt worden. De maquette van Romeins Tongeren anno 150 na Christus is de grootste blikvanger.

Laag 3 - De Europese ruimte

In informatielaag 3 ontdekt de bezoeker van welk groter cultuurgebied deze regio op een welbepaald ogenblik in de tijd deel uitmaakte en wordt duidelijk gemaakt of het gebied zich eerder in de periferie dan wel in de kern van dit gebied bevond. Het relevante cultuurgebied wordt aangeduid op een kaart.

Externe invloeden zoals de komst van de eerste mensen of de eerste boeren stellen we voor via geanimeerde kaarten. Ook technologische ontwikkelingen die deze regio van elders bereiken zoals het gebruik van dierlijke trekkracht en de kar, presenteren we op die manier. Uiteraard tonen we via deze 'bewegende' kaarten ook de groei en het verval van het Romeinse Rijk. Deze aanpak sluit aan bij ons motto: de gebeurtenissen in deze regio worden permanent beïnvloed door externe factoren. En die zijn soms al honderden jaren aan de gang. "Wat volgt, staat altijd in verband met wat eraan voorafging".

Een blik op het verhaal en de vormgeving

0

In de zaal op het gelijkvloerse verdieping van het museum staat het **leven van de eerste mensen** centraal, in de onvoorstelbaar lange periode tussen 500.000 jaar geleden en 5300 voor Christus. Op zoek naar vuursteen en voedsel trekken neanderthalers en later ook onze voorouders door een nog ongerept landschap. Ze onderbreken geregeld hun tocht, richten een kamp in en gaan na enige tijd weer op weg. Alleen als het klimaat mild is, kunnen ze hier overleven. De mensen uit het verre verleden ontwikkelen doordachte manieren om te jagen en maken efficiënte vuurstenen werktuigen.

Chopping tools, vuistbijlen, klingen, stekers en schrapers worden gepresenteerd in vitrines die geïntegreerd zijn in monumentale, zinken balken die de zaal doorklieven. De eerder lage volumes dienen ook als podia voor levensechte figuren in kunsthars en dramatisch opgezette dieren en ze zijn dragers van tekstpanelen en films. Een bindende kracht in deze weidse zaal is een plafonddiepe achtergrondtekening van een kampsetting.

1

De zaal op de eerste verdieping krijgt haar karakter door een cirkelvormige houten schutting in steigerhouten planken. De belangrijkste 'facts' presenteren we op doorschijnende panelen. In het midden staan enkele monumentale stamfragmenten van lindebomen, uitgevoerd in kunststof. Bezoekers struinen tussen tafelvormige vitrines en blijven hier en daar stilstaan, al naargelang hun interesse.

In het eerste deel van de zaal staat de nieuwe **landbouwsamenleving** centraal die zich hier ontwikkelt vanaf 5300 voor Christus. Mensen met een totaal nieuwe manier van leven komen in het zuiden van deze regio wonen. Het zijn landbouwers die actief ingrijpen op hun omgeving. Ze kappen bomen om plaats te maken voor akkers en boerderijen. Op de zandgronden in het noorden van de regio trekken al duizenden jaren jagers-verzamelaars rond. Aan hun zwervend bestaan is in de loop der tijden nauwelijks iets veranderd. De komst van de boeren heeft voor deze groepen grote gevolgen. Langzaam maar zeker zullen de jagers de levenswijze van de landbouwers overnemen. Kenmerkende objecten voor een landbouwsamenleving zijn aardewerken potten, maalstenen, gepolijste bijlen om bomen te rooien,...

Toch komen ook andere elementen van de boerenmaatschappijen aan bod: vuursteenmijnbouw, de belangrijke rol van het vee - wat zich onder andere uit door het ontstaan van het woonstalhuis – en het ontstaan van een nieuwe begraafpraktijk. In deze periode worden alle groepsleden gecremeerd en begraven op een gemeenschappelijk grafveld. Honderden asurnen zijn de getuigen van deze cultuurperiode. Ook het gebruik van de eerste metalen voorwerpen is een aandachtspunt. En ten slotte ook het mysterieuze fenomeen van de 'depots': een verzameling voorwerpen die de mensen met opzet aan de aarde toevertrouwde.

Bezoekers die enkel geïnteresseerd zijn in de kernpunten houden de buitenzijde van de cirkel aan. Mensen die meer informatie willen of in alle rust de objecten willen bekijken, begeven zich naar het centrum. Toch worden ook zij gedwongen om steeds terug te keren naar de cirkelwand.

In het tweede deel van de cirkel focussen we op een volgende, grote transitie: het ontstaan van **elites**. Twee nieuwigheden bereiken vanaf 825 voor Christus deze regio: ijzeren gebruiksvoorwerpen uit Midden-Europa en zout van de Nederlandse Noordzeekust. Een intensieve handel komt op gang. Plaatselijke landbouwoverschotten worden geruild tegen deze begeerde producten. Een aantal ambitieuze familiehoofden concurreert met elkaar om sleutelposities in te nemen in de nieuwe handelsnetwerken. De elitefiguren slagen erin de transacties te controleren en beslissen wie wat in zijn bezit krijgt. Dit betekent stilaan het einde van een maatschappij waarin iedereen min of meer gelijk was. Boven de gewone landbouwers staat een kleine groep mensen die uit is op persoonlijke macht en die zich profileert als elite.

Prestigieuze voorwerpen in de graven van elitefiguren illustreren de nauwe contacten die deze regio vanaf 425 heeft met de Keltische wereld. Getuigen hiervan zijn de Keltische grafvondsten van Wijshagen (Meeuwen-Gruitrode). Vanaf 250 voor Christus organiseren mensen zich onder invloed van krijgsheren in grotere samenlevingsverbanden of stammen. Deze regio ligt in het hart van het stamgebied van de Eburonen. Rond 52 voor Christus wordt ook deze stam overwonnen door de Romeinen: het eerste beschreven feit in de geschiedenis van deze regio. De veldslag tussen de Eburonen en het leger van Caesar vormt dan ook het sluitstuk van de cirkelzaal. Dit wordt ook duidelijk door de vormgeving. Net zoals op de gelijkvloerse verdieping is er een grootse wandtekening. Deze geeft een impressie van een episode uit de veldslag. Op de voorgrond staan twee levensechte figuren in kunsthars, in indrukwekkende wapenuitrusting: een Gallische krijger en een Romeinse soldaat. We presenteren hier twee van de meest tot de verbeelding sprekende vondstensembles, een depot met gouden torques en een ensemble van munten van de verschillende stammen die Caesar overwon.

2

Op de bovenste verdieping van het museum is de rode draad de **romanisering** van deze regio: er ontwikkelt zich een regionale versie van de Romeinse cultuur. Atuatuca Tungrorum is de eerste stad ooit in deze regio. Niet toevallig ligt ze in een vruchtbare landbouwzone en strategisch op de weg tussen Boulogne-sur-Mer (Frankrijk) en Keulen (Duitsland). Romeinse soldaten zetten rond 10 voor Christus het stratenpatroon uit en maken het terrein klaar voor bebouwing. Geleidelijk aan trekt de plaatselijke elite er huizen op. De Romeinen beïnvloeden zowat alle aspecten van de bestaande manier van leven: bouwtechnieken en eetgewoonten, lichaamsverzorging en mode, wetgeving en godsdienst. De elite staat het meest open voor de Romeinse cultuur. Ze neemt die voor een groot stuk over en brengt er ook andere lagen van de bevolking mee in contact.

Het chronologisch parcours wordt tijdelijk verlaten voor een strikt thematische benadering. In het eerste deel van de zaal zoomen we in op Tongeren, Romeinse stad. Centraal staat een grote maquette van Atuatuca Tungrorum, anno 150 na Christus. De tentoonstellingsclusters liggen als het ware in concentrische cirkels rond deze maquette. In tegenstelling tot in de andere zalen is er hier wel daglicht. We presenteren er het grootste deel van onze collectie: aardewerken en bronzen godenbeeldjes, sieraden en keukengerei in aardewerk, glas en brons.

Maar ook een deel van een hypocaustum, een mozaïekvloer en heel wat steenmateriaal zoals de Jupitergigantenzuil, grafmonumenten of fragmenten van monumentale gebouwen. In deze zaal schroeven we het mediagebruik terug ten voordele van de objecten. Wel zijn er ook hier enkele interactieve producties voor kinderen en een driedimensionele, computergestuurde evocatie van het interieur van een Romeinse stadswoning.

In het tweede deel van de zaal krijgen de ontwikkelingen op het platteland aandacht. In het zuiden van de regio ontstaan grote herenboerderijen. De graanteelt wordt grootschaliger en markgericht. Herenboeren worden begraven onder tumuli, ook vandaag nog opvallende verschijningen in het landschap. Niet toevallig is de blikvanger in deze zaal een begrafenisstoet.

Overall op het platteland worden Romeinse goederen en gebruiken na verloop van tijd heel gewoon, ook op de zandgronden in het noorden van de regio. Wel houden de mensen daar sterker vast aan hun oude tradities. Zo wonen ze nog steeds met hun vee onder een dak, net zoals bijna duizend jaar voorheen. Ook in dit zaaldeel staan maquettes, onder andere van een villacomplex en een nederzetting.

In het laatste deel van de tentoonstelling hernemen we de chronologische aanpak. De gebeurtenissen volgen elkaar snel op. Er heerst een grootschalige economische en politieke crisis in het noorden van Gallië. Allerhande Germaanse groepen steken vanaf 250 na Christus de Rijn grens over. Om de stad beter te verdedigen maken de Romeinen van Tongeren een vesting. Langzaam maar zeker zet het verval in. In 406 na Christus verlaat het Romeinse leger deze regio. Het gebied komt onder controle van de Franken. Een plafondhoge achtergrondtekening van de vervallen stadsmuur illustreert het einde van ons verhaal.